

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री कल्याण श्रेष्ठ
माननीय न्यायाधीश श्री ज्ञानेन्द्र बहादुर कार्की
आदेश

069-WO-1299

विषय : उत्प्रेषण/परमादेश ।

सुर्खेत जिल्ला वीरेन्द्रनगर नगरपालिका वडा नं. ७ बस्ने मित्राकुमारी देवकोटा	१
बर्दिया जिल्ला, मगरागढी गाउँ विकास समिति वडा नं. ७ बस्ने ओमकला पौडेल.....	१
रोल्पा जिल्ला, लिवाङ गाउँ विकास समिति वडा नं. ६ बस्ने ज्ञानु जि.सी.....	१
चितवन जिल्ला, भरतपुर नगरपालिका वडा नं. ११ बस्ने बेली पौडेल.....	१
बाँके जिल्ला, बागेश्वरी गाउँ विकास समिति वडा नं. ३ बस्ने नर्मदाकुमारी शर्मा	१
बाँके जिल्ला, नेपालगञ्ज नगरपालिका वडा नं. १२ बस्ने जुनुकुमारी क्षेत्री	१
दाङ जिल्ला, नारायणपुर गाउँ विकास समिति वडा नं. ६ बस्ने कमलाकुमारी पौडेल..	१
भक्तपुर जिल्ला, भक्तपुर नगरपालिका वडा नं. १० बस्ने हरिप्रसाद कोजु	१
बर्दिया जिल्ला, ढोढरी गाउँ विकास समिति वडा नं. ५ बस्ने निर्मला शर्मा	१
बागलुङ जिल्ला, पाही गाउँ विकास समिति वडा नं. ७ बस्ने राधादेवी आचार्य	१
ताप्लेजुङ जिल्ला, हिलोडोल गाउँ विकास समिति वडा नं. ११ बस्ने अष्टलक्ष्मी गुरुङ..	१
ललितपुर जिल्ला, ललितपुर उपमहानगरपालिका वडा नं. ८ बस्ने ज्ञानीलक्ष्मी महर्जन.	१
सुर्खेत जिल्ला, लाठीकोइली गाउँ विकास समिति वडा नं. ९ बस्ने रुपा चौधरी	१
बागलुङ जिल्ला, बागलुङ नगरपालिका वडा नं. २ बस्ने सीतादेवी शर्मा	१
कैलाली जिल्ला, टीकापुर नगरपालिका वडानं. ९ बस्ने सीता पोखरेल	१

विरुद्ध

लोकसेवा आयोग, केन्द्रीय कार्यालय, अनामनगर, काठमाडौं	१
नेपाल सरकार, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय सिंहदरबार, काठमाडौं.....	१
स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय रामशाहपथ, काठमाडौं	१

रिट निवेदक

विपक्षी

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ३२ तथा धारा १०७(२) बमोजिम यस अदालतको असाधारण अधिकारक्षेत्र अन्तर्गत दायर हुन आएको प्रस्तुत रिट निवेदनको सङ्क्षिप्त तथ्य एवं आदेश निम्नबमोजिम छ :-

स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयबाट नेपाल स्वास्थ्य सेवा नियमावली, २०५५ को नियम १३ बमोजिम नेपाल स्वास्थ्य सेवा, जनरल नर्सिङ समूह सातौँ तह अधिकृत पदमा रिक्त ४६ पदमा पदपूर्तिको लागि लेखी पठाएको र मागबमोजिम नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ को दफा ८(१) बमोजिम ६५% खुल्ला प्रतिस्पर्धाबाट र ३५% बहुवाद्द्वारा पदपूर्ति गर्ने गरी विज्ञापन गर्नुपर्नेमा सम्पूर्ण पदहरू खुल्ला प्रतिस्पर्धाद्वारा पदपूर्ति गर्ने गरी विज्ञापन गरिएकोले उक्त ऐनको दफा ८(१), नेपाल स्वास्थ्य सेवा नियमावली, २०५५ को नियम १४ र लोकसेवा आयोग ऐन, २०६६ को दफा २५ र २७ एवं लोकसेवा आयोग नियमावली, २०६७ को नियम ४(१) प्रतिकूल भई गैरकानूनी भएको हुँदा उक्त निर्णय, विज्ञापन, पत्राचार लगायतका सम्पूर्ण कामकारवाही उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरी प्रचलित कानूनबमोजिम पदसंख्या निर्धारण गरी एकै पटक विज्ञापन गरी पदपूर्ति गर्नु गराउनु भन्ने परमादेशसमेत जारी गरिपाउँ भन्ने व्यहोराको रिट निवेदन ।

यसमा के कसो भएको हो ? निवेदकको निवेदन माग बमोजिमको आदेश किन जारी हुन नपर्ने हो ? यो आदेश प्राप्त भएका मितिले बाटाको म्याद बाहेक १५ दिनभित्र सम्बन्धित मिसिलसाथ राखी महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय मार्फत लिखित जवाफ पेश गर्नु भनी रिट निवेदनको एकप्रति नक्कल साथै राखी विपक्षीहरूको नाउँमा सूचना पठाई लिखित जवाफ परेपछि वा अवधि नाघेपछि नियमानुसार पेश गर्नु । निवेदकद्वारा अन्तरिम आदेश समेत माग भएको सन्दर्भमा अन्तरिम आदेश जारी गर्नु पर्ने नपर्ने भनी निष्कर्षमा पुग्न विपक्षीहरू समेतलाई जानकारी गराई छलफल गर्नुपर्ने हुनाले मिति २०७०/३/१२ गते छलफलको पेशी तोकी सोको सूचना विपक्षीहरूलाई दिनु । साथै सो छलफल मितिसम्म निवेदनमा उल्लेख गरिएको विज्ञापन बमोजिमको कार्य यथास्थितिमा राख्नु भनी विपक्षी लोकसेवा आयोगलाई सूचना दिनु भन्ने यस अदालतबाट भएको आदेश ।

स्वास्थ्य सेवा समावेशी रूपमा पदपूर्ति हुने व्यवस्था नभएको सन्दर्भमा सम्मानित अदालतबाट जारी आदेश समेतको आधारमा स्वास्थ्य सेवाका खुलातर्फ पद छुट्टिएर विज्ञापन

नभइरहेको अवस्था थियो । यसै बीच नेपाल स्वास्थ्य सेवा (चौथो संशोधन) अध्यादेश, २०६९ द्वारा समावेशी रुपमा पूर्ति हुने व्यवस्था भएको सन्दर्भमा त्यसरी खुलातर्फ छुट्टिएर विज्ञापन नभइरहेको पदमा समावेशी प्रतिशत समेतको आधारमा पदपूर्तिको लागि विज्ञापन प्रकाशित गरी पदपूर्ति गर्न विशेष परीक्षा तालिका बनाई खुला/समावेशीतर्फको पदपूर्तिका लागि विज्ञापन प्रकाशित भएको हो । यसरी पहिल्यै खुलातर्फ छुट्टिएर रहेका पद बाहेकका रिक्त पदहरूमा कानून बमोजिम पदसंख्या छुट्याई नियमित कार्यतालिका बमोजिम विज्ञापन प्रकाशन भई पदपूर्तिको कारवाही हुनेनै भएकोले रिट निवेदकहरूलाई मर्का पार्ने नियतबाट यस आयोगबाट कुनै काम कारवाही नभएको हुँदा रिट निवेदन खारेज गरिपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको लोकसेवा आयोग, केन्द्रीय कार्यालयको लिखित जवाफ ।

संविधानद्वारा व्यवस्थित संवैधानिक अङ्गले आफ्नो क्षेत्राधिकारभित्र रही गरेको विज्ञापन सम्बन्धी विषयलाई लिएर विपक्षीले अन्यथा भन्न मिल्ने होइन । निजामती कर्मचारिको पदपूर्तिका सम्बन्धमा कार्य गर्ने संवैधानिक दायित्व प्राप्त निकाय लोकसेवा आयोगले तत्सम्बन्धमा गरेको कार्यलाई यस कार्यालयले अन्यथा गर्न सक्ने पनि हुँदैन । अतः निवेदन खारेज गरिपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयको लिखित जवाफ ।

नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ को दफा ८(१)(घ) अनुसार सातौं तहको पद रिक्त भएमा ६५% खुला प्रतियोगिताद्वारा, २०% आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाद्वारा र १५% कार्यसम्पादन तथा अनुभवको मूल्याङ्कनबाट हुने समायोजनद्वारा पदपूर्ति गर्न सकिने व्यवस्था छ । उक्त रिक्त पदपूर्ति गर्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था बमोजिम लोकसेवा आयोगमा माग आकृति फाराम भरी पठाउनु पर्ने व्यवस्था छ । उक्त पदपूर्ति सम्बन्धी कार्य प्रचलित कानून बमोजिम नै भएको हो । स्वास्थ्य सेवा विभाग केही समयदेखि खुला प्रतिस्पर्धाबाट पदपूर्ति हुन नसकिरहेकोमा नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐनमा भएको चौथो संशोधन पश्चात खुला प्रतिस्पर्धाबाट कर्मचारी भर्ना गर्ने मार्ग प्रशस्त भएको सन्दर्भमा रिट निवेदन औचित्यहीन छ, खारेज गरिपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको लिखित जवाफ ।

यसमा सबै प्रत्यर्थीहरूबाट लिखित जवाफ आइसकेको अवस्था देखिँदा पूर्ण सुनुवाईको लागि नियमानुसार गरी पेश गर्नु भन्ने यस अदालतको आदेश ।

नियम बमोजिम साप्ताहिक तथा दैनिक मुद्दा पेशी सूचीमा चढी निर्णयार्थ इजलास समक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको निवेदन व्यहोरा साथै मिसिल संलग्न कागजात अध्ययन गरी

हेरियो । अब निवेदन माग बमोजिम उत्प्रेषण एवं परमादेश जारी हुने हो होइन ? सोही सम्बन्धमा निर्णय गर्नुपर्ने देखिन आयो ।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा, नेपाल स्वास्थ्य सेवा जनरल नर्सिङ समूह तह ६ को अस्पताल नर्सिङ पदमा निवेदकहरु कार्यरत रहेकोमा सोही समूहको अधिकृत सातौं पदमा नेपाल स्वास्थ्य सेवा (चौथो संशोधन) ऐन, २०५३ बमोजिम खुल्ला, आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षा र कार्य सम्पादन तथा अनुभवको मूल्याङ्कनबाट समायोजनतर्फ पद छुट्याई विज्ञापन गर्नुपर्नेमा सम्पूर्ण पद खुल्ला प्रतियोगिताद्वारा पूर्ति हुनेगरी विज्ञापन भएकोले बहुवातर्फ विज्ञापन प्रकाशित नगरेबाट संविधान प्रदत्त मौलिक हकमा र कानूनी हकमा आघात परेकोले उक्त विज्ञापन सम्बन्धी कार्यहरु उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरी पुनः पदसंख्या निर्धारण गरी विज्ञापन गरी पदपूर्ति गराउनु भनी परमादेशसमेत जारी गरिपाउँ भन्ने निवेदन दावी रहेछ ।

नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ मा मिति २०६९/१२/२९ मा भएको संशोधित व्यवस्था हेर्दा ऐनको दफा ८ मा सातौं तहको विज्ञापन गर्दा खुल्ला प्रतियोगिताद्वारा ६५%, आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाद्वारा २०% र बाँकी १५% कार्य सम्पादन तथा अनुभवको मूल्याङ्कनबाट हुने समायोजनद्वारा पदपूर्ति हुने कानूनी व्यवस्था भएको देखिन्छ । सो अनुसार सम्बन्धित निकायबाट माग भए मध्ये ३५% पदहरु बहुवा तर्फबाट पदपूर्ति गर्ने गरी विज्ञापन प्रकाशित गरिनु पर्ने कानूनी बाध्यात्मक व्यवस्था देखिन्छ ।

नेपाल स्वास्थ्य सेवा नियमावली, २०५५ को नियम १३ ले स्थायी कर्मचारी माग गर्नेसम्बन्धी कार्यविधि तय गरेको र नियम १४ ले नियम १३ बमोजिम कर्मचारी मागसम्बन्धी विवरण प्राप्त भएपछि लोकसेवा आयोगले रिक्त पदहरु मध्ये ऐनको दफा ८ बमोजिम खुला प्रतियोगिता वा कार्यक्षमताको मूल्याङ्कन तथा आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाद्वारा बहुवाद्वारा पूर्ति हुने प्रतिशतको आधारमा पद संख्या निर्धारण गर्ने छ भन्ने व्यवस्था भएको पाइन्छ । नियमावलीले गरेको व्यवस्थाबमोजिम खुल्ला, कार्यक्षमताको मूल्याङ्कन र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाद्वारा बहुवा हुने पदको प्रतिशत निर्धारण गर्न लोकसेवा आयोगलाई दायित्व किटान गरेको पाइन्छ ।

लोकसेवा आयोग ऐन, २०६६ को दफा २५(१) मा निजामती सेवाको रिक्त पदको पूर्ति सेवा शर्त सम्बन्धी प्रचलित कानूनमा उल्लेख भएको प्रतिशतबमोजिम पद संख्या निर्धारण गरी खुला प्रतियोगिता तथा बहुवाद्वारा गरिने छ भन्ने र दफा २७ अनुसार दफा २५(१) बमोजिम पद

संख्या निर्धारण भएपछि आयोगले खुला प्रतियोगिता तथा बहुवाद्द्वारा पदपूर्ति गर्न छुट्टाछुट्टै विज्ञापन प्रकाशित गरिने व्यवस्था उल्लेख छ । साथै लोकसेवा आयोग नियमावली, २०६७ नियम ४(१) ले रिक्त पदको माग संकलन भएपछि त्यस्तो पदको सेवा शर्त सम्बन्धी प्रचलित कानूनमा उल्लेख भएको प्रतिशत बमोजिम आयोगले पद संख्या निर्धारण गर्नेछ भन्ने व्यवस्था उल्लेख छ ।

उल्लिखित कानूनी व्यवस्था प्रतिकूल विज्ञापन भएको भनी निवेदकहरुले लिएको दावीका सम्बन्धमा विपक्षीहरुले पेश गरेको लिखित जवाफ हेर्दा नेपाल स्वास्थ्य सेवा (चौथो संशोधन) अध्यादेश, २०६९ जारी हुनुभन्दा अगाडि नै खुलातर्फ छुट्टिएर रहेका पदहरुमा समावेशी रुपमा पूर्ति हुने गरी हाल विज्ञापन प्रकाशित भएको हो । यसरी तत्कालीन कानूनी व्यवस्थाबमोजिम बहुवातर्फ छुट्टिएका पदहरुमा लोकसेवा आयोगको वार्षिक कार्यतालिकाबमोजिम विज्ञापन भई पदपूर्तिको कार्य भएकै हुँदा पहिले नै खुलातर्फ छुट्टिएर रहेका पदलाई समावेशी रुपमा पदपूर्ति गर्ने गरी हाल प्रकाशित विज्ञापनबाट रिट निवेदकहरुको अधिकार हनन् हुँदैन भन्ने लोकसेवा आयोगको एवं संवैधानिक अङ्गले आफ्नो क्षेत्राधिकारभित्र रही गरेको विज्ञापनसम्बन्धी विषयलाई लिएर विपक्षीले अन्यथा भन्न मिल्दैन भनी प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयको र विज्ञापन सम्बन्धी कार्य कानून बमोजिम नै भएको हो भन्ने स्वास्थ्य मन्त्रालयको लिखित जवाफ रहेछ ।

स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयले मिति २०७०/१/१३ मा सातौँ तहको ४६ रिक्त पदको माग आकृति फाराम भरी लोकसेवा आयोगमा पठाएको, लोकसेवा आयोगले सो बमोजिम खुला तथा समावेशीतर्फ प्रतिशत निर्धारण गरी विज्ञापन गर्न उपयुक्त हुने भनी निर्णय गरेको र लोकसेवा आयोग केन्द्रीय कार्यालयबाट जारी भएको विज्ञापन सूचनामा सातौँ तहमा खुला र समावेशीतर्फको मात्र विज्ञापन प्रकाशित भएको व्यहोरा निवेदन साथ पेश भएका पत्रका प्रतिलिपिहरुबाट देखिन आयो ।

अब निवेदन माग दावी बमोजिम रिक्त रहेका पदहरुमा बहुवातर्फ समेत विज्ञापन हुनुपर्नेमा खुलातर्फमात्र विज्ञापन भएकोले बहुवातर्फको परीक्षामा सामेल हुन पाउने हक हनन् भएको हो होइन भन्ने सम्बन्धमा विचार गर्दा, निवेदकहरु नेपाल स्वास्थ्य सेवाको छैठौँ तहमा कार्यरत अधिकृतहरु रहेको देखिन्छ । नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, (चौथो संशोधन), २०५३ अनुसार छैठौँ तहका अधिकृतले प्रचलित कानून बमोजिमको योग्यता पुगेपछि सातौँ तहको पदमा पदोन्नती हुन उक्त ऐनको दफा ८(१) बमोजिम खुल्लाको साथै आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षा

र कार्य सम्पादन तथा अनुभवको मूल्याङ्कनबाट हुने समायोजनतर्फको वर्गिकरणमा परीक्षा दिनका लागि सामेल हुने तथा निर्धारित योग्यता पुगेमा पदोन्नती हुन पाउने नै देखिन्छ ।

निवेदकहरुको चासोको उल्लिखित पदहरुमा नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन (चौथो संशोधन), २०५३ को दफा ८(१) ले सातौं तहमा ६५% खुला र बाँकी ३५% आन्तरिक प्रतियोगिता र कार्य सम्पादन तथा अनुभवको मूल्याङ्कनबाट हुने समायोजनतर्फ छुट्याई पदपूर्ति गरिने भन्ने प्रष्ट कानूनी व्यवस्था गरेकोमा विपक्षी लोकसेवा आयोगले स्वास्थ्य मन्त्रालयबाट प्राप्त हुन आएको सातौं तहको रिक्त ४६ पदहरुलाई उल्लिखित वर्गिकरण गरी विज्ञापन गर्नुपर्नेमा सो पदलाई खुला र समावेशीतर्फ मात्र छुट्याई विज्ञापन गरेको मिसिल संलग्न विज्ञापनको सूचनाको प्रतिलिपिबाट समेत देखिन आएकोले उक्त विज्ञापन प्रचलित कानूनबमोजिमको गरिएको भन्ने विपक्षीको लिखित जवाफ तर्कसंगत देखिएन ।

लोकसेवा आयोगले आफ्नो लिखित जवाफमा तत्काल माग भएका पदहरु स्वास्थ्य सेवा ऐनमा चौथो संशोधन हुनुभन्दा अगाडि नै खुलातर्फ छुट्टिएर रहेको पदहरुमा समावेशी रुपमा पूर्ति हुने गरी हाल विज्ञापन प्रकाशित भएको हो भनी जिकीर लिएको सन्दर्भमा हेर्दा, उक्त ऐन संशोधन हुनुपूर्व उल्लिखित बमोजिमको सातौं तहमा सतप्रतिशत खुलाबाटै पदपूर्ति गरिने भन्ने कानूनी व्यवस्था भएको देखिएतापनि उक्त विज्ञापन मिति २०७०/२/८ मा भएको र सो भन्दा पूर्व नै ऐनमा संशोधन भै सकेको देखिँदा अधिदेखि नै खाली रहेका पदहरु संशोधन हुनुपूर्व कै ऐन बमोजिम विज्ञापन हुने भन्ने कुरा स्वास्थ्य ऐन तथा नियमावलीमा प्रष्ट उल्लेख भएको देखिँदैन । प्रचलित कानून बमोजिमको दायित्व निर्वाह गर्ने निकायले ऐनमा नयाँ संशोधन भएपछि उक्त संशोधनलाई अनदेखा गरी पुरानै कानून बमोजिमको विज्ञापन प्रकाशित गर्दा ऐनमा भएको संशोधनको औचित्य नै समाप्त हुने मात्र नभई त्यस्तो कार्य प्रचलित कानून अनुरूप भएको हो भन्न नमिल्ने हुँदा पदपूर्तिको विज्ञापन गर्दा नयाँ नियमलाई बाहेक गर्न मिल्दैन ।

अतः लोकसेवा आयोगले मिति २०७०/२/८ मा नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन (चौथो संशोधन), २०५३ को दफा ८(१) र नेपाल स्वास्थ्य सेवा नियमावली, २०५५ अनुसार स्वास्थ्य सेवाको सातौं तहमा पदपूर्ति गर्ने विज्ञापन गर्दा माग आकृति फाराममा प्राप्त पद मध्ये खुला प्रतियोगिताद्वारा ६५%, आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाद्वारा २०% र कार्य सम्पादन तथा अनुभवको मूल्याङ्कनबाट हुने समायोजनतर्फ १५% पदहरु पदपूर्ति गर्ने गरी विज्ञापन गर्नुपर्नेमा सो गरेको नदेखिँदा निवेदन मागबमोजिम उत्प्रेषणको आदेश जारी हुने ठहरी कानून विपरीत भएको

उक्त स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयबाट मिति २०७०।१।१३ मा माग भएको ४६ पदमा खुलातर्फ विज्ञापन गर्ने गरी भएको लोक सेवा आयोगको निर्णय र सो निर्णयबमोजिम मिति २०७०।२।८ मा प्रकाशित विज्ञापन लगायत सो पदपूर्तिसम्बन्धी निर्णय, पत्राचार र प्रक्रिया उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरिदिएको छ । साथै उक्त निर्णय उत्प्रेषणद्वारा बदर हुने भएकोले अब मागबमोजिमका उल्लिखित पदहरु मध्ये ३५% पदहरु आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षा र कार्य सम्पादन तथा अनुभवको मूल्याङ्कनबाट हुने समायोजनतर्फबाट पूर्ति गर्ने गरी प्रचलित कानून एवं संशोधित नियमावली बमोजिम पद संख्या कायम गरी पदपूर्ति गर्ने तर्फ काम कारवाही अगाडि बढाउन विपक्षी लोकसेवा आयोगसमेतका नाउँमा परमादेशसमेत जारी हुने ठहर्छ । यो आदेशको जानकारी महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयमार्फत विपक्षीहरुलाई दिनु । प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार बुझाई दिनु ।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत: टीकाभूषण घिमिरे (रा.प. तृतीय)

कम्प्यूटर गर्ने : कल्पना बर्तौला

इति सम्बत २०७० साल असोज ६ गते रोज १ शुभम.....